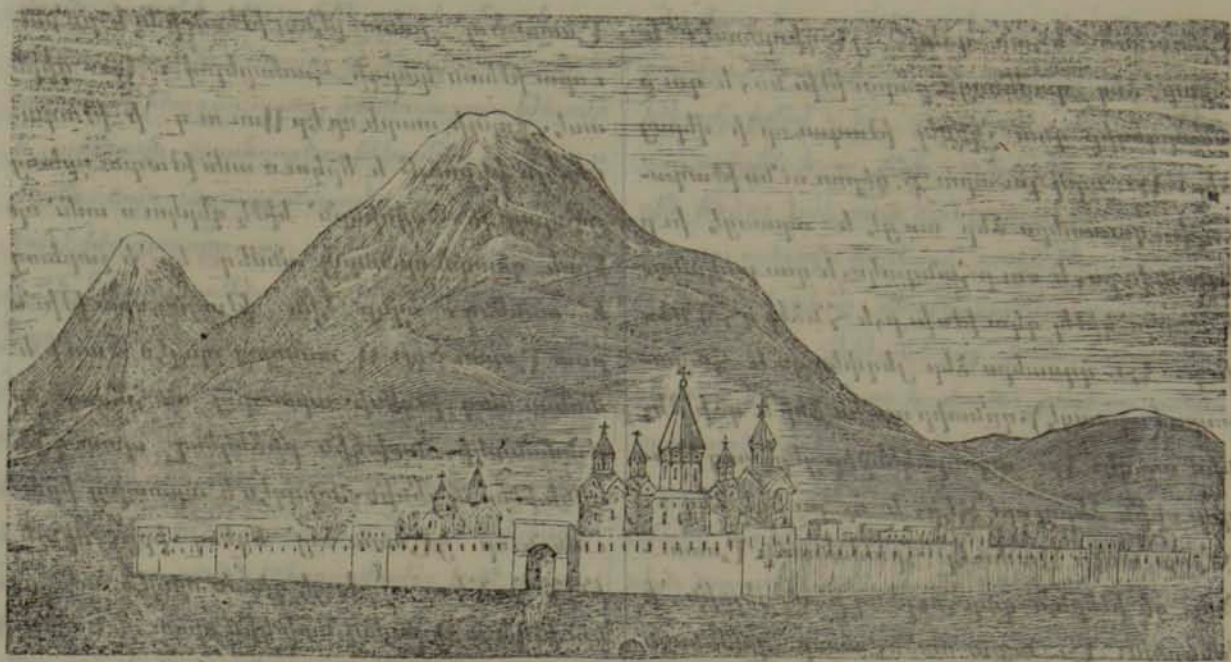

Ա Ր Մ Ք Ր Մ Ք Տ

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՓԱՏԻԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԹԻԻ Գ. ՅՈՒԼԻՍ

1869

Բ. ՏԱՐԻ

Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն

Ի մեծի աւուր Հայտնութեան Քրիստոսի, վերլուծութիւն բանին Եսայեայ, յետ որպէս եւ հաւարմունք աստուածաշունչ բանից Յարցման յարկնեալ ի խորհուրդ Յազարայց որ յերկրի, արագ ցուցմամբ եւ իմաստասիրական ասիմանաւ Հարադրեալ Ղարոմ վարդապետի, յորում աւուր աւժեալ ժողովրդեաց Յազարայն Հայոց Մեծն Ղեւոն

Շարունակութիւն)

Արդ ուզի՞լ եւ բարեպաշտ սոհմանադրութիւնս այս ի ժողովուրդ Եստուծոց Խաղալէլ, եհտա մինչեւ ի Սամուէլն մարգարէ. եւ յայնժամ որպէս զամենայն չարիս ուսնալք ի հեթանոսաց գործեցին, այսպէս եւ յայժմիկ նախանձեալ մասնեան առ Սամուէլ մարգարէ, եւ ասին «Տուր մեզ թագաւոր որպէս

ունին ամենայն ազգ հեթանոսաց». եւ չար թուեցան յաշտ Սամուէլի: Այսնորոյ ասաց աւուր Եստուած. «Ոչ եթէ զքեզ, այլ զիս անորդեցին չթագաւորել ի վերայ ինքեանց: Արդ առէր նոցա թագաւոր, բայց ասա նոցա զերսուռնս թագաւորի»: Եւ ժողովեալ զնոսա Սամուէլ, ասաց, «զխտաջիք՝ զի Տէր

Եստուած եհան զձեզ յԱզիպտոսէ, և արար ձեզ զամենայն բարութիւնս, և դուք անարգեցիք զնա չիննել թագաւոր ՚ի վերայ ձեր: Եւ արդ լուարուք զերաւունս թագաւորի. զուստիւս ձեր ասցէ և արասցէ իւր կառավարս, և սուրհանդակս, և զուրականս, և մշակս՝ կթիկ զկու թախարհ հնձեղ զհունձս իւր: Եւ զգաւրս ձեր յեղփեացս և հացալարս (արասցէ), զընտիր սցդիս ձեր և զձիթեհիս ասցէ: Եւ աղաղակեալք յերեսաց թագաւորին ձերոյ առ Տէր, և ոչ լուիցէ ձեզ: Եւ այս ասէր Սամուէլ հրամանաւն Եստուծոյ, զի թերեւս զարհուրեալք արգելցին ՚ի խնդրոյն: Եւ նոքա ասեն, սոոր զամենայն յանձին կալցուք, միայն տուր մեզ թագաւոր: Եւ էաժ նա զՍաւուղ՝ որդի Աիսայ՝ յաղղէ Բենիամինի, որ թէպէտ խաղաց ՚ի վերայ նորա հոգի Եստուծոյ և մարգարէանայր, սակայն յատակս նախատանաց եղև, թէև Սաւուղ ՚ի մարգարէս, որ և յետոյ վերացաւ ՚ի նմանէ Հոգի Տեառն, և այս չար խեղդէր զնա: Եւ զանպատշաճ խնդիրն Իսրայէլի յայտ արար Սամուէլ: Եւ ի ժողովեալ զամենայն Իսրայէլ եկաց յաղաւթս, և ՚ի ժամ հնձոց՝ նա Տէր ձայնս որոտման և կարկուտ. և աղաղակել (յաղաղակել) որդւոյն Իսրայէլի, եկաց յաղաւթս Սամուէլ, և դադարեցին տրիաժքն: Եւ Սաւուղն դուռ չար, վասնորոյ ատեցեալ եղև ՚ի Տեառնէ: Եւ ի թէպէտ երարձ զվհուկս յերկրէ, սակայն ինքն հրամայէր, որպէս ասէ առ նա Սամուէլ. «Թէ հմայքն մեզք են, և ցաւս և աշխատութիւն ածէ թերափն ՚ի վերայ». և այլ և յետոյ վհկոյն հարցանէր: Աւանորոյ մերժեալ խտուցաւ ՚ի Տեառնէ չթագաւորել. և թէպէտ 40 ամ թագաւորեաց ՚ի վերայ Իսրայէլի, որպէս յայտ ասեն, Պաւղոս ՚ի Վործս ասեցիւրոյն. սակայն զի չէր ըստ հաճոյն

Եստուծոյ՝ յանաւրեմութեան իմն և բռնաւորութեան կարգի համարելով: Եւ զիրն ասէ. «որդի տարեոր էր Սաւուղ ՚ի թագաւորին իւրում: և երկուս ամս թագաւորեաց յԻսրայէլիս. սցսինքն՝ կթէ զերկուս ամս՝ որ իրբև զտարեոր տղայ անմեղ էր ՚ի չարեաց և անենեզ, այնք էին թագաւորութիւն ըստ Եստուծոյ: Աւանորոյ որպէս ծառք և մանաւանդ թղկնի արտաքոյ սահմանաւոր ժամանակի, նախկին ընձեղեալ պտուղքն սինեթաւ լինին. սցսպէս և արտաքոյ իրաւանցն որ յԵստուծոյ՝ եղեալ իրք, մինչև ինքն հաճեալ սրբեաց զերսն որպէս ամուսնութեանն Եղամայ, նախկին պտուղն Այցին. և թագաւոր խնդիրոյն Իսրայէլի՝ Սաւուղ, որ և մերժեցաւ ՚ի Տեառնէ: Եւ ապա զարտաւրէն խնդիրն նոցա սրբեալ Եստուծոյ, ինքն կամեցաւ առն նոցա թագաւոր: Եւ ետ զՎաւիթ որդի Յեսայ ըստ աստուածային կամաց իւրոց՝ թագաւոր. զի այլ է թագաւորն՝ որ Եստուծոյ, և այլ՝ մարդկան: Որպէս ինքն ասէր առ Սամուէլ, «նրթ ՚ի Բեզղէմ» առ Յեաէ, զի տեսի ես յորդոց նորա թագաւորել ինձ ՚ի թագաւոր»: Եւ թէ զբոի զՎաւիթ որդի Յեսայ, այր ըստ սրտի իմոյ, որ արասցէ զամենայն կամս իմն: Եւ յայնչ զիրն Եստուածայինս պլով անուամբ նշանակէ զթագաւորն՝ որ Եստուծոյ, և պլով զաշխարհականն, որպէս Երեմէլք արքայ Վերկրաշուոց և Փարաւոն թագաւոր Ազիպտոսի ՚ի տեղոյն նշանակել. իսկ զՄեղքիսնդեկէ Պաւղոս ասէ, «նախ» թարգմանի թագաւոր արդարութեան, ապա թագաւոր խաղաղութեան: Եւ զայս ոչ միայն յԵստուածայնոց դրոց է ուսանել, այլ և ՚ի լոկ մարդկանէ, որպէս որդիքն Վեսայ սուկին յԵրրահամ, «Եւ իւր Տէր, թագաւոր ամն ես զու յԵստուծոյ ՚ի միջի մերում»: Աւստի

վասն այսորիկ զՎաւթի ըստ կամաց իւրոց
 դռնալ թագաւոց երոց, զի եղեցին նա Հայր և
 աւրինակ թագաւորաց, բարեպաշտութեամբ
 և ամենայն բարեգործութեամբ: Օ՛ի որք
 ըստ նորայն շուրաց զնասցին, ոչ են ի մարդ-
 կանէ թագաւորք, այլ յԱստուծոյ կարգեալք
 և ի ներքոյ ամենակալ թագաւորութեան
 նորա նուաճեալք, որպէս և զսոս զիրն յայտ-
 նէ, զի զորս վերասանէ ի թագաւորացն, ասէ,
 «զնաց ի ճանապարհս Վաւթի՝ հաւր իւ-
 րոց» և զորս եպրեէ, ասէ, «ոչ զնաց նա ընդ
 շաւիրս Վաւթի, այլ եղև զհետ խոտելեացն
 յԱստուծոյ, տանն Յերորովանու և Աքայա-
 բու»: Աւ այնչափ հաճեալ ընդ Վաւթի,
 մինչ զի փառաւորեաց զնա ի կեանս և զկնի
 մահու: Աւ յանուն նորա զբարին առ-
 նէր որոց ասորժէր, որպէս ասէր առ բաղու-
 մբս և առ Աղեկիս, թէ՛ «փրակացու եղէց
 քաղաքիդ սղմիկ վասն իմ, և վասն Վաւ-
 թի ծառայի իմոց»: Օ՛ի թէպէտ և չարչու-
 րեցաւ նա ի թշնամեաց՝ յիւրոց և յար-
 աքքոյից, սակայն ուղիղ հաւատովն որ յԱ-
 ստուծ՝ յաղթեաց ամենեցուն: Աւ թէ և
 մեղաւ և ընկալաւ ի ձեռանէ Տիառն կր-
 կին զհատուցումն, սակայն ոչ այնու բաւա-
 կանացաւ, այլ և անձամբ զանձն պատու-
 հասեաց, լայր ի մահիճն և արտասուաւ ք
 գանկողինսն թանայր: Արդ զսա թագաւո-
 րեցուցեալ Աստուծոյ, ուսոյց այսպէս թա-
 գաւորել, որ է ըստ նորին կամացն: Աւ ար-
 տաքոյ եղևոյն այսորիկ, ընդ գէմէ հաճոյիցն
 Աստուծոյ, մարդկան չարութեան գիւտք,
 որպէս խնդրեն Խարայէլ թագաւոր, զոր
 միշտ ակէր (յիշատակէր) զամբարշտութիւն
 նոցա առ յամաշնոցանել զնոսա, որպէս
 Ովսէիւ ասէր, «իւր է թագաւորն քո՝ զորմէ
 ստացիր, Տուր ինձ թագաւոր, նա փրկեցէ
 զքեզ, յամենայն քաղաքս քո իրաւ արաս»:

ցէ քեզ: Աւ դարձեալ հոռու քեզ թագաւոր
 բարկութեամբ իմով, և կարճեցի սրամուռ-
 թեամբ իմով: Աւ դարձեալ, անձամբ թա-
 գաւորեցին և ոչ ինեւ, տիրեցին և ոչ ցու-
 ցին ինձ: Իսկ ըստ ճանապարհին Վաւթոյ
 թագաւորելոյն ինքեամբ ասէր թագաւորել:
 Վիտելի է զի ոչ միայն զբարեպաշտան, այլ
 և զմանս ի հեթանոսաց վասն կատարելոյ
 զկաման Աստուծոյ, և վասն յագեցուցանե-
 լոյ զբարկութիւն սրամուռութեան նորա ի մե-
 ղուցեալն, և ևս և վասն բարութիւնս
 ոմանց ասնելոյ, ինքեամբ ասէր զթագաւո-
 րին նոցա: Որպէս վասն Աիւրոսի Պարսկի
 ասէր, «Աս յարուցի զնա արգարութեամբ
 թագաւոր», և զպատմանս յայտնէ, «Աս շի-
 նեցէ զքաղաքն իմ՝ սուրբ, և դարձուցէ
 զգերութիւն ժողովրդեան իմոց», զորմէ Ա-
 սայիաւ գրէ, «Ասպէս ասէ Տէր Աստուծ
 ցաւ ձեռն իւր ցԱիւրոս»: Աւ վասն Թանջե-
 լոյ զԽարայէլ և զայլս յաղապ մեղաց իւր-
 եանց, ԲՅԺԱԿ ՈՍԿԻ կոչէր զՎարդգոյնոսոր՝
 և ՈՒԹՆ ՈՍԿԻ: Աւ թէ «աղգ և թագաւորու-
 թիւն՝ որ ոչ ծառայեցէ Վարդգոյնոսորայ,
 ես տէր ի վերայ աղգին այնորիկ»: Աւ թէ
 «ածից զծառայն իմ զՎարդգոյնոսոր ի վե-
 րայ Արուսաղեմի»: Այլ զի ոչ ներկով
 արար նա զտանջանսն ի վերայ Խարայէլի, ըս-
 պառնացաւ ի վերայ նորա Աստուծ, «Ես
 բարկացեալ էի ժողովրդեան իմոյ, և զի դու
 ոչ արարիր ողորմութիւն, ահաւասիկ յա-
 րուցանեմ ի վերայ ձեր զՎարս, ընդ որս
 եկին և Պարսկիք՝ յաղատել զԽարայէլ, և
 բառնալ զգաւաին Քաղդէացւոց, յորոց էր
 պարսկին Աիւրոս աւճեալն Աստուծոյ, զոր-
 մէ ասէր, «Աս երթաց առաջի նորա, զերինս
 հարթեցից, զզնացս աներելոյ թաքցից նմա»:
 Այլ և վասն այսր պատճառի փայտատ և
 սողոց ի ձեռս իւր կոչէր զՍենեքերիմ, և զի

Հարստացեալ Հայհոյեաց զնա 'ի դուռն Եւ-
րուսաղէմի, անդ կործանեցան զաւրբ նորա,
և ինքն յորդոց իւրոց սպանաւ առաջն կը-
ռոցն իւրոց: Զորմէ իմանալք որ զի թէպէտ
և բարեպաշտքն նովաւ թագաւորեալք, այլ
ոչ եթէ ամբարիշտքն, ընդ դէմ և հակառակ
նմա իբր թէ ինքեանց զաւրութեամբ յայն
վնծակ էաք և բռնացեալ, այլ 'ի նորին թոյլ
տալոյ վասն իրիք անաւրէնութեան: Եւ այս-
պէս ամենայն թագաւորութիւն և նահապե-
տութիւն որպէս յերկինս, սոյնպէս և յերկ-
րի 'ի նմանէ է և անուանի, ըստ ձայնին
Պաւլոսի այլև Սողոմոնի որ ասէ, «Եւ ա-
լուք թագաւորք, զի 'ի Տեառնէ, տուաւ ձեզ
թագաւորութիւնդ, և հարստութիւնդ 'ի
Բարձրելոյն»: Եւ նոյն ինքն իմաստութիւն
Հաւրին Վրիտտա ասաց յառակաւոր բանան
Սողոմոնի, թէ «ինև թագաւորք թագաւո-
րեն, և բռնեք ինև ունին զերկիր»: Եւդ

այսոքիկ սու այն բառական լիցին, թէ յոր-
մէ հետէ և զիւրդ սկսաւ թագաւորութիւն
'ի մարդիկ:

ԳՈՐԾ ԹԱԳԱՎՈՐԻ ՍՆԱԿ ԱՅՍՈՒ ՀՆԱԽ ԱՍԻԿ,
զկարգ և զկենցաղաւորութիւն, և զգործ,
և զերաւունս թագաւորի: Օ ի որպէս ամե-
նայն հասակի և կարգի զպատշաճագոյն խը-
րատ՝ աննախանձ և առատաբար ընծայեն
զիրք Աստուածաշունչք, այսպէս և թագա-
ւորաց, և ևս աւաւել քան զայլոցն ըստ
նախադասութեան պատուոյն և ապրիճանիկ
մատուցանեն խրատս և սահմանս կենցաղա-
վարութեան. քաջ զիտելով՝ զի բարութիւն
նոցա բազմաց, և չարութիւն յողովից հա-
սանէ: Ասան որոյ պարտ և արժանէ պա-
կաւորիլ թագաւորի, բարեպաշտութեամբ,
խոնարհութեամբ, հեղութեամբ, իմաստու-
թեամբ, առատութեամբ, արդարութեամբ,
ճշմարտութեամբ:

(շարունակելի)

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ⁽¹⁾

Առ Հերում բազաւորն գրեալ է յաւետարանէն:

ՀՍՏՅՈՒՄՆ ՀԵԹՄՈՅ

Հարց. Օրհն ասաց Տէրն⁽²⁾ ցայն՝ որ
ասաց "վարդապետ եկից և ևս զինի քո", "ազ-
վեսուց որջք գոն և թռչնոց երկնից դա-
դարք":

Պատասխանի. Եսնն թէ Աիմոն կախարհե-
կը պրն՝ (որ) կամեցաւ 'ի պատճառս ազա-
հութեանն աշակերտիլ և ինչ ժողովիլ: Եսաց
սրտագէտն, նենդաւոր աղուխուէն որ է սա-

ասնաց, կայ տեղի 'ի քեզ, և թեաւոր թըռչ-
նոց՝ որ են զեք, հանդիստ, և ինձ ոչ. զի
ամբարտաւանելով ոչ գնաց ընդ այլ ժո-
ղով, զի հրամայեաց Տէրն:

Հ. — Ընդէ՞ր ասաց Տէրն ցորդիսն Օ. երե-
թեայ սաստելով. "ոչ զիտէք թէ՛ որոյ ողջ
էք":

Պ. — Զորժամ երթայր յԵւրուսաղէմ Տէրն,
սուաքեաց զնոսա 'ի զիւղ մի պատրաստել
'ի երակուր. և ոչ ընկալն զնոսա. ապա զայ-
րացան և աւնն, "Տէր, կամիս զի ասացուք
և իջցէ հուր յերկիրս և սառտակեցէ զնոսա":

(1) Ի ժամանակին ունիմք լիովին պատմել զգործս
Վարդանայ որպէս և Վահրամայ Գնդեթմ կարենոր ծա-
նօթիւթեամբ 'ի Պատմութեան մատենագրոց Հայոց:

(2) Զօրինակին ասացից Տէրն: